

בענין הדלקת נרות חנוכה

והולכין נר בכל לילה וכו' ע"כ ובביאור הגר"א סימן תרע"א ס"ב כתב ליישב קושית התוס' שהרמב"ם פוסק כמ"ד שטעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דב"ה שמעלין בקודש וחולק על הטעם כנגד הימים הנכנסים או היוצאין ולכן לא צריך שיהיה היכר בנרות כמה ימים יש וכן הוכיח מהרי"ף שלא הביא רק טעם שאמרו כנגד פרי החג ולא הביא הטעם שאמרו כנגד ימים הנכנסים או היוצאין ע"כ, ונראה לענ"ד שהתוס' סוברים שטעם זה שאמרו כנגד פרי החג ולב"ה משום שמעלין בקודש טעם זה לחוד אינו מספיק שלא אמרו טעם זה אלא אחר שיודעין שצריך לעשות שינוי בין הימים כמו בחנוכה שיש צורך שלא יהיו כל הלילות שווין כדי שירגישו בנס אלא שיתכן להוסיף ויתכן להפחית ובשניהם יודע הנס לזה נתנו טעם ב"ש שעדיף להפחית כמו שמצינו בפרי החג וב"ה אמרו שעדיף להוסיף שמעלין בקודש ולפי"ז טעם השני זקוק גם לטעם הראשון והמ"ד הראשון שנתן טעם כנגד ימים הנכנסים או היוצאין סובר שזה הטעם לחוד מספיק וכמו שהסביר בספר המועדים בהלכה שב"ש סוברים שעדיף להפחית משום שביום הראשון היה הנס בכוח יותר מיום השני שהנס היה שנתחזק כח השמן שידלק שמתנה ימים ונמצא שביום הראשון היה כוח בשמן לדלוק שמונה ימים וכוח זה פוחת והולך ואילו ב"ה הולכים אחר הנס בפועל וכל יום הוסיף בנס.

ג) וברמ"א סימן תרע"א ס"ב וז"ל "וי"א דכל אחד מבני הבית ידליק וכן המנהג פשוט ויזהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין" ובבאר היטב שם סק"ג כתב

א) בגמ' שבת כ"א ב' ת"ר מצוות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין ב"ש ואומרים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי וכו' חד אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסים וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין וחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דב"ה מעלין בקודש ואין מורידין אמר ר' יוחנן שני זקנים היו בצידן אחד עשה כב"ש ואחד עשה כב"ה זה נותן טעם כנגד פרי החג וזה נותן טעם שמעלין בקודש ואין מורידין ע"כ ובתוס' שם ד"ה והמהדרין כתבו "נראה לר"י דב"ש וב"ה לא קיימי אלא אנר איש וביתו שכן יש יותר הידור דאיכא הכירא כשמוסיף והולך או מחסר והולך שהוא כנגד הימים הנכנסים או היוצאין אבל אם עושה נר לכל אחד אפילו יוסיף מכאן והילך ליכא הכירא שיסברו שכך יש בני אדם בבית ע"כ ונראה שלפי דבריהם מה שקורא הגמ' למדליק נר לכל אחד מהדרין והמוסיף והולך קוראין מהדר מן המהדר שהידור זה להוסיף כל יום עדיף מההידור להדליק נר לכל אחד.

ב) וברמב"ם פ"ד מחנוכה ה"א "כמה נרות מדליק בחנוכה וכו' והמהדר מדליק נרות כמנין בני הבית נר לכל אחד ואחד בין אנשים ובין נשים והמהדר יותר על זה ועושה מצוה מן המובחר מדליק נר לכל אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד כיצד הרי שהיו אנשי הבית עשרה וכו' מדליק בלילה הראשון עשרה נרות וכו' בליל שמיני שמונים נרות מנהג פשוט בספרד שיהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין

שהתוס' לשיטתם שאולי כדעת הרמב"ם שמהדרין הדליק אדם אחד נרות נגד מספר בני הבית ולא שכל אחד הדליק שהרי כתבו שאם ידליק לכל אחד וגם יוסיף והולך לא נדע מספר הימים שיחשבו שכך יש בני הבית ומה נראה שאחד מדליק נגד כל בני הבית שאם כל אחד מבני הבית מדליק הרי יראו כל מדליק כמה נרות הוא מדליק וידעו מספר הימים.

(ה) ואם תאמר שמ"מ אחר כך שיראו נרות דולקים לא יודע כמה ימים יש א"כ גם אם לא יקיים המהדרין רק מהדרין מן המהדרין עדיין לא יודע מספר הימים שהרי לדעת התוס' מדליקין על פתח החצר וכמה בתים בחצר וסתם חצר כמה בתים פתוחין לתוכו וכמו שמוכח מעירובין ה' א' ונמצא שכמה אנשים מדליקין על פתח החצר ואין יודע כמה ימים יש וע"כ שכל שמדליקין כמה בני אדם ניכרים הימים בשעת הדלקה או שכל שמדליקין כמה בני אדם מניחים את הנרות רחוקים זה מזה וכמו שכתב הרמ"א שהבאנו באות ג' וא"כ, גם כשיקיים מהדרין יהיה ניכר כמה ימים יש וע"כ שאחד מדליק כולם ונראה שכל שאחד מדליק חדא מצוה היא ואין להרחיק חלק מהנרות למקום אחר וכמו שיתבאר באות ז' ולכן לא ניכר ולפי"ז מובן למה נדרו מפרש"י שני של שתי פיות הכוונה למהדרים שהרי עולים לשני בני אדם ובמהדרין אדם אחד מדליק ולכן משמע שעולה לשני בתים אכן רש"י שמפרש כך ע"כ שסובר שמהדרין כל אחד מדליק.

ואף שלפי"ז יוצא שדעת הרמ"א כדעת רש"י ואלו בשו"ע פסק כדעת התוס' שמניחים נר חנוכה על פתח החצר ולא הגיה הרמ"א ודוחק לומר מאחר שהדליקו בבית לא חש להגיה בדין הגמ' אכן יתכן שאף שפוסקין כתוס' שמדליקין

וז"ל "וזה חידוש שהספרדים נוהגים כתוספות והאשכנזים נוהגים כרמב"ם" אכן כבר כתבו בגליא מסכתא שדעת הרמ"א היא דעה שלישית ואינו כהרמב"ם שהרי להרמב"ם אחד מבני הבית מדליק אלא שמדליק נרות כמספר בני הבית ונראה שאולי מכאן מקור למנהג שמדליקין נרות שבת כנגד מספר בני הבית שלמדו זאת מנרות חנוכה שהידור להדליק כנגד בני הבית וא"כ יש ללמוד שמדליקין בנרות חנוכה גם נגד בני הבית שלא הגיעו לחינוך ועיין אות ט', משא"כ לדעת הרמ"א כל אחד מבני הבית מדליק אמנם יש לעיין היכן מקור דעה זו בראשונים ואין לומר שזה דעת הרמב"ם ודעת הרמ"א שגם להרמב"ם אין הכרח שאחד ידליק נגד כל בני הבית ויכולים גם לנהוג שכל אחד ידליק אכן אין הדבר כן וכמו שיתבאר להלן.

(ד) ונראה לומר שמקור דעת הרמ"א הוא דעת רש"י שם שאמרו בגמ' ת"ר נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ וברש"י שם ז"ל "מבחוץ משום פרסומי ניסא ולא ברה"ר אלא בחצירו שבתייהן היו פתוחים לחצר" ובתוס' שם ד"ה מצוה כתבו וז"ל ומיירי דליכא חצר אלא בית עומד סמוך לרה"ר אבל אם יש חצר לפני הבית מצוה להניחה על פתח החצר דאמר לקמן חצר שיש לה שני פתחים צריכה ב' נרות ואמרינן נמי נר שיש לה שני פיות עולה לשני בני אדם משמע לשני בתים ואם היו מניחים על פתחי בתייהם היה לזה מימין ולזה משמאל אבל אם מניחים על פתח החצר אתי שפיר והנה רש"י עצמו פירש כ"ג א' חצר שיש לה שני פתחים שיש לבית שני פתחים פתוחים לחצרו ולא שלחצר עצמו יש לו ב' פתחים ובדף כ"ג ב' בד"ה שתי פיות פירש "אם יש בו שני נקבים עולה לשני בני אדם למהדרין העושין נר לכל אחד" ונראה שלא פירשו תוס' כן וכתבו שמשמע שעולה לשני בתים משום

הלוי לבאר מה שנחלקו הרמב"ם ורש"י והטור במה שאמרו בגמ' שבת קל"ג ב' "המל כל זמן שהוא עוסק במילה חוזר בין על הציצין המעכבין את המילה בין על הציצין שאינם מעכבים את המילה פירש על ציצין המעכבים חוזר על ציצין שאינם מעכבים אינו חוזר שרש"י והטור פירשו שמדובר במל בשבת אבל במל בחול חוזר גם בפירש גם על ציצין שאינם מעכבים את המילה אבל הרמב"ם מפרש שגם בחול אינו חוזר כשפירש על ציצין שאינם מעכבים את המילה וביאר בבית הלוי שהידור מצוה לא מצינו אלא בשעת המצוה אבל כל שקיים המצוה אין מקום להידור מצוה ולכן דעת הרמב"ם שגם בחול אינו חוזר על ציצין שאינם מעכבים כשפירש שכבר קיים המצוה אכן רש"י והטור סוברים שיש מצוה להיות מהול ולא רק מעשה המילה היא המצוה ולכן שייך להדר במילה גם אחר שפירש.

ח) ולפי"ז אם בשעה שהדליק הראשון לא חשב השני מבני הבית להדליק ונמצא שכבר יצא המצוה ואם אח"כ ימלך להדליק בעצמו לא שייך הידור כיון שכבר פירש מהמצוה ונראה אף שמהרע"א שהבאנו באות ו' נראה שאינו סובר כהבית הלוי שכתב שם בהמשך דבריו שבהדליק נר חנוכה ושכח לברך "מ"מ כל שדולק יש לומר שעדיין המצוה נמשכת ויכול לברך ולכן בנוזר לפני שהדליק כל הנרות יש לצרף סברה זו ולברך על מה שמדליק הנרות מדין מהדרין אולם אם קודם שהדליק נרות הנוספות כבו הראשונות דבזה ליכא סניף הנ"ל דמכח שיהו מצוה מקרי עובר לעשייתן כיון שכבתה ואזדא מצוותה לגמרי הדינן לפסקא דדבוחתא הא"ר והפר"ח אם מברכים על ההידור וספק ברכות להקל" עכ"ל הרי שבבא להדליק נרות המהדרין אחר שכבה נר המצוה אינו מברך אבל יש הידור ומדליק בלא ברכה

על פתח החצר מ"מ עדיין יש לפרש כרש"י ואף שנדחה הראיה של תוס' נגד רש"י אפשר שסמכו על ראייה ראשונה ולא ניחא להו לפרש שחצר שיש לו שני פתחים היינו שיש שני פתחים לבית הפתוחין לחצר.

ו) ונראה שמחלוקת זו אם אחד מדליק נר לכל אחד או כל אחד מדליק אינו רק נ"מ מי מדליק אלא יש בזה עוד נ"מ והוא שבתשובת רע"א מהד"ת סימן י"ג במי שהדליק נרות חנוכה ושכח לברך ונזכר קודם שהדליק כל הנרות כתב וז"ל "לענין ברכת להדליק לכאורה כבר גמר מצוה מיד כשהדליק נר אחד דמה שמוסיף הנרות רק מחמת הידור מצוה דלא שייך לברך עליו ואין להביא ראייה דשייך לברך על ההידור דאנן מברכים כל בני הבית אף דמדינא נר איש וביתו ואינך בכלל המהדרים זה אינו דשאני התם כיון דרצונו להניח מהמהדרים כוונתו שלא לצאת בשל זה המדליק וממילא מחויב מדינא וכמש"כ המג"א סי' תרע"ז סק"ט ומה"ט קשה לי במה שכתב הרמ"א סימן תרע"ד ונהגו בנרות חנוכה שלא להדליק אפילו מנר לנר ובמג"א שם דבנר אחד סגי לכל בני הבית והא מ"מ כיון דאין רצונו לצאת בהדלקתו של זה המה מחויבים מדינא בהדלקה והוי נר חנוכה ממש וצ"ע"ג אבל לענין מספר הנרות מיד שהדליק נר אחד יצא ידי חובתו וההוספה רק מכלל מהדרים יש לומר שלא שייך לברך עליו" עכ"ל.

ז) ולפי"ז יוצא שכל שחשב אחד מבני הבית להיות מהדר בשעה שהדליק הראשון מבני הבית שוב חייב מעיקר הדין ולא מדין מהדר ולהיפך אם בשעה שהדליק הראשון חשב אחד מבני הבית לא להיות מהדר ואח"כ נמלך להדר אינו יכול לברך שאין מברכים על ההידור וביותר נראה שגם בלי ברכה לא ידליק שלא יקיים ההידור לפי מה שכתב הבית

הרי שלית ליה סברת הבית הלוי שאין הידור מצוה אלא בשעת קיום המצוה ומ"מ נראה שגם לרע"א יתכן שאין להדליק זה שלא חשב להדליק בעצמו בשעה שהדליק הראשון מאחר שלא מצינו מהדר בזה שמדליק כל אחד אלא ההידור זה גופא שאינו יוצא בהדלקת הראשון ומדליק בעצמו זהו ההידור וא"כ כשכבר יצא לא מצינו כלל הידור להוסיף נרות ולא תקנו חכמים הידור כזה.

ט) ולפי"ז נראה עוד שזה שמדליק בעצמו אף שבני הבית אינם מדליקין ויוצאים בשלו לא נאמר שחסר לו ההידור מאחר שאין הידור להוסיף נרות כנגד בני הבית אלא ההידור לא לצאת בשל השני ולכן כל שהדליק בעצמו לא חסר לו ההידור ורק לבני ביתו חסר ההידור וכן מה שכתבנו באות ג' שנר לכל אחד הוא גם נגז' קטנים שלא הגיעו לחינוך זה רק להסוברים שאחד מדליק נר לכל אחד וזה כולל גם קטנים משא"כ להסוברים שכל אחד מדליק פשוט שקטנים שלא הגיעו לחינוך פטורים.

י) ויש לדון לדעת התוס' והרמב"ם שאחד מדליק נרות נגד כל בני הבית האם גם לשיטתם יכול אחד מבני הבית לומר שאינו מכוין לצאת בהדלקתו ויתחייב להדליק בעצמו ולא נחלקו על דעת הרמ"א רק שאין זה בכלל הידור או שלשיטתם לא יתכן שיאמר כן ובע"כ יוצא במה שהדליק הראשון ואף שלמ"ד מצוות צריכות כוונה לכאורה אינו יוצא באינו מכוין לצאת וגם למ"ד מצוות אינם צריכות כוונה וכן הלכה במצוות דרבנן מ"מ אם מכוין מפורש לא לצאת אינו יוצא לדעת הרשב"ם שהביא הר"ן ברי"ה כ"ח ואף לדעת הר"ן שם החולק על הרשב"ם וסובר שלמ"ד מצוות אינם צריכות כוונה גם בע"כ שאינו רוצה לצאת יוצא מ"מ כל זה כשהוא עצמו עשה המצוה ומכוין שלא לצאת אבל כל

שהשני עושה ומוציאו בזה אינו יוצא בע"כ שאינו נעשה שלוחו בע"כ א"כ לכאורה ודאי אינו יוצא וחייב להדליק בעצמו ולפי"ז יוצא שמנהגינו להדליק כל אחד אין בזה חשש ברכה לבטלה לכו"ע מ"מ נראה שיש לדון בזה כיון שהתקנה להדליק נר חנוכה הייתה להדליק נר איש וביתו א"כ כך היא המצוה שידליקו בכל בית וכל שהדליקו נר נתקיים המצוה ואין אחד מבני הבית יכול לומר שאינו רוצה לצאת בהדלקה זו והרי זה דומה למי שיאמר שאינו רוצה לצאת בקריאת התורה שלא יועיל ויוצא בע"כ שהרי מתחילה לא חייבים כל הציבור לקרוא רק ז' קרואים וכל שקראו ז' קרואים אין יותר מצוה הן אמת אילו לא קראו ז' קרואים כל הציבור בטלו תקנת חכמים לקרוא בתורה אבל כל שקראו ז' השאר פטורים הא למה זה דומה לשנים שראו אבידה אילו שניהם לא החזירו שניהם עוברים בלאו ועשה שיש בהשבת אבידה וכל שהחזיר אחד השני פטור והרי הוא כאילו לא ראה האבידה.

יא) אכן בשבת שקוראין פרשת זכור בזה נראה שיכול אחד או רבים מהציבור שאינם מתכוונים לצאת ולחזור ולהצטרף עם אחרים לקרוא זכור במקום אחר שקריאת זכור חייבים כל הציבור לזכור וכשקורא אחד כולם יוצאים במצוה מדין שומע כעונה ולכן כל מי שאינו מכוין לצאת לא יצא משא"כ קריאת התורה שהמצוה שז' יקראו כל שקראו נתקיים המצוה ואף שנראה מהמג"א סימן רפ"ב סק"ו שהז' קרואים מוציאים לכל הציבור שכתב שם להוכיח שאשה חייבת לשמוע קריאת התורה מזה שעולה למנין שבעה ואם אינה חייבת איך מוציאה הרבים ידי חובתן עיי"ש מ"מ נראה שאף אם היחיד מכוין לא לצאת לא יקיים מצוות שמיעת קריאת התורה אבל לא ביטל המצוה של ז' קרואים ובזה צ"ע שיתכן שאין שני חיובים שמיעה וקריאה אלא רק מצוות

דלא לייתי לאנצויי ואפילו אם עמד ישראל במקום הכהן אין לחייבו ואע"ג דדרשינן (גיטין נט) וקדשתו לכל דבר שבקדושה כמו לברך ראשון אסמכתא בעלמא היא וכו' ובש"ך סימן שפ"ב הביא מהיש"ש שבמקום שמוכרים עליות בכסף אם קדם אחר ובירך משלם אם תפס והש"ך כתב על זה ואין דבריו מוכרחין ולענ"ד נראה שמכאן יש להוכיח שמצוות ז' קרואים מתקיים בע"כ של הציבור שאם נאמר שהקורא מוציא את הציבור א"כ איך יתכן שעלה אחר לקרות הרי ודאי שאין הציבור רוצה שיוצאים זה ולעבור על מצוות וקדשתו או שיפסיד ממון צדקה וממילא העולה בירך ברכה לבטלה שאין ציבור שיוצא בקריאתו וחייבין לחזור ולקרוא בתורה וא"כ לא הפסידו כלום אלא ע"כ שמצוות ז' קרואים מתקיים על ידי הקוראים ואף אם אין השומעים רוצים מתקיים המצווה ויתכן שגם להמג"א שמוציא הקורא לשומעים לא נתכווין אלא למצוות שמיעה אבל מצוות קריאה יוצאין ונאמר ששתי חיובים יש בקריאת התורה גם לקרוא וגם לשמוע.

שמיעה אלא שכך תקנו שישמע מז' קוראים וצ"ע.

(יב) עכ"פ במצוות נר חנוכה כל שקיים אחד מבני הבית המצוה נפטרו כולם ואין נ"מ אם כיון לצאת או לא כיון שלא היה התקנה אלא שידליק נר לאיש וביתו ולכן אם הראשון הדליק נגד כל בני הבית בודאי לא יכול עוד אחד להדליק שכבר נתקיים המצוה וההידור אלא גם בהדליק הראשון רק נר אחד לא ברור שיכול אחר להוסיף שלא שייך הידור אלא באותו שעשה המצוה ולא באחר לדעת הבית הלוי בדעת הרמב"ם שכל שפירש אין חזור להידור מצוות מילה אכן להרע"א שכתבנו שנראה ממנו שאפשר להדר ולהוסיף נרות גם אחר שכבה הנר שהדליק בראשונה מ"מ אינו יכול לברך שאין מברכים על ההידור.

(יג) ברא"ש חולין פ"ו סימן ח' ז"ל "ולענין קריאת התורה אם עמד אחד שלא קראו החזן אף בארץ ישראל [שדנים דיני קנסות] היה פטור דבקריאת התורה הכל חייבין וקריאת החזן אינו אלא כי היכי

